

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет історії, політології та національної безпеки
Кафедра історії України та археології

СИЛАБУС

нормативного освітнього компонента

ОХОРОНА ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

підготовки магістрів

галузі знань 03 Гуманітарні науки

спеціальності 032 Історія та археологія

освітньо-професійної програми «Публічна історія»

Луцьк – 2024

Силабус нормативного освітнього компонента «Охорона та популяризація історико-культурної спадщини» для підготовки магістрів, галузі знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 032 Історія та археологія за освітньо-професійною програмою «Публічна історія»

Розробник:

Понедельник Л. А. – доцент кафедри історії України та археології Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Погоджено

Гарант освітньо-професійної програми:

доц. Філіпович М. Б.

Силабус освітнього компонента затверджено на засіданні кафедри історії України та археології

протокол № 1 від 30 серпня 2024 року.

Завідувач кафедри В. К. Баран (проф. Баран В. К.)

I. Опис освітнього компонента

Таблиця 1

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика освітнього компонента
Денна форма навчання	03 Гуманітарні науки спеціальності 032 Історія та археологія Публічна історія ОС магістр	Нормативна
Кількість годин / кредитів 120 / 4		Рік навчання 2
		Семестр 4
ІНДЗ: немає		Лекції 26 год
		Практичні 16 год
		Самостійна робота 70 год
		Консультації 8 год
		Форма контролю: екзамен
Мова навчання українська		

II. Інформація про викладача

Прізвище, ім'я, по батькові **Понедельник Лариса Анатоліївна**

Науковий ступінь **кандидат історичних наук, доцент**

Вчене звання **доцент**

Посада **доцент кафедри історії України та археології**

Контактна інформація 050 687 99 70; 068 926 42 65; poniedielnyk@ukr.net

Посилання на розклад: <http://94.130.69.82/cgi-bin/timetable.cgi>

III. Опис освітнього компонента

Анотація курсу. Освітній компонент «Охорона та популяризація історико-культурної спадщини» належить до нормативних освітніх компонентів, який розроблено таким чином, щоб здобувач освіти засвоїв теоретичні знання і практичні навички стосовно особливостей професійної діяльності в галузі охорони та популяризації історико-культурної спадщини, її значення у житті людини та суспільства, ефективного використання потенціалу культурної спадщини міст та регіонів. Запропоновано методiku оцінювання культурної спадщини, диференційовану на регіональному й локальному рівнях; дослідження ступеня впливу культурної спадщини на розвиток території. Проаналізовано сучасний стан та особливості територіальної організації історико-культурного потенціалу регіонів України.

Цілі і завдання ОК «Охорона та популяризація історико-культурної спадщини» відповідають програмі підготовки науково-педагогічних кадрів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» за спеціальністю 03 «Гуманітарні науки».

Програма курсу побудована з урахуванням нової ролі людини у сучасному суспільстві, з необхідністю формувати у випускника уміння адаптуватися до умов професійної діяльності. ОК покликаний сформувати у майбутніх фахівців засади гуманістичного світогляду, прищепити розуміння необхідності дбайливого відношення до культурного надбання людства, моделювати їх поведінку в соціокультурному просторі в умовах розмаїття культур та в своїй майбутній професійній діяльності.

Програма навчальної дисципліни складається із двох змістових модулів.

Пререквізити

Вивчення ОК базується на попередньо здобутих знаннях, зокрема уже вивчених курсах «Історія України», «Історія української культури», «Історія Волині», «Правознавство», здобуті під час навчання та успішного закінчення першого бакалаврського рівня вищої освіти.

Постреквізити

Знання, навички й уміння, отримані здобувачами вищої освіти у ході засвоєння ОК «Охорона та популяризація історико-культурної спадщини», знадобляться в процесі вивчення таких навчальних дисциплін «Популяризація історії в медіа», «Управління проектами», «Локальна історія»; під час проходження переддипломної практики з публічної історії, написання випускної кваліфікаційної роботи, а також у професійній діяльності.

4. Мета і завдання освітнього компонента

Метою викладання нормативного освітнього компонента «Охорона та популяризація історико-культурної спадщини» є навчити здобувачів освіти використовувати знання щодо культурної спадщини, її значення, усвідомити проблеми збереження; вмілого використання та популяризації традицій, історичної та культурної спадщини як у місцевому, так і в регіональному середовищі.

Відповідно до мети під час вивчення нормативного освітнього компонента «Охорона та популяризація історико-культурної спадщини» будуть реалізовані такі завдання:

- формувати у здобувачів вміння розрізняти основні пам'ятки та об'єкти культурної спадщини місцевого, регіонального, національного та світового значення;
- аналізувати особливості пам'ятко-охоронної політики та нормативно-правової бази в історико-культурологічному та політико-правовому екскурсі;
- засвоїти основні поняття в галузі збереження історико-культурної спадщини;
- застосовувати вміння організації та комунікації з органами влади, науково-дослідними установами, інформаційними службами, засобами масової інформації; розкрити алгоритм підготовки до публічних виступів.

- на основі відвідання історичних, культурних визначних місць формувати знання про місце історико-культурної спадщини Волині у контексті розвитку туризму в краї, що є вагомим чинником соціально-економічного розвитку регіону.

5. Результати навчання (Компетентності)

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми історії у процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій і методів гуманітарних та соціальних наук та характеризується комплексністю і невизначеністю умов. Здатність розв'язувати складні задачі дослідницького та інноваційного характеру в сфері історії.

Інтегральна компетентність

ІК	Здатність розв'язувати складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру в сфері історії та археології.
-----------	--

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК 2	Здатність працювати автономно.
ЗК 6	Здатність працювати в міжнародному контексті.
ЗК 7	Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.
ЗК 9	Здатність приймати обґрунтовані рішення.

Фахові компетентності (ФК)

СК 01	Здатність виявляти та досліджувати історичні й археологічні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти, узагальнювати інформацію.
СК 03	Здатність презентувати та обговорювати результати досліджень і професійної діяльності у сфері історії та археології.
СК 05	Здатність розробляти і реалізовувати наукові та прикладні проекти у сфері історії, археології та/або дотичні до них міждисциплінарні проекти.
СК 08	Здатність працювати в міжнародному контексті і реалізовувати спільні проекти у сфері історії та/або археології з європейськими та євроатлантичними інституціями.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН3	Розробляти й реалізовувати історичні та міждисциплінарні проекти з урахуванням сучасних методологічних підходів.
-------------	--

ПРН4	Застосовувати у професійній діяльності у сфері історії та археології сучасні цифрові інструменти і технології для пошуку, збереження і оброблення інформації, у тому числі для виконання наукових досліджень і реалізації освітніх та інноваційних проєктів.
ПРН6	Здійснювати експертизу пам'яток історії, археології та культури з метою їх охорони та можливого подальшого використання Здійснювати консультативну діяльність у сфері історичних наук.
ПРН8	Приймати ефективні, відповідальні рішення з питань управління в сфері збереження, оброблення та популяризації історичної спадщини, зокрема у нових або незнайомих середовищах, за наявності багатьох критеріїв та неповної або обмеженої інформації

5. Структура освітнього компонента

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Усього	у тому числі				Форма контролю/Екзамен / Бали
		Лек.	Практ.	Сам. роб.	Конс.	
Змістовий модуль 1. Класифікація та підходи до збереження історико-культурної спадщини						
Тема 1. Вступ. Предмет і завдання ОК «Охорона та популяризація історико-культурної спадщини»	5	2		3		Л, ДС
Тема 2. Понятійно-категоріальний апарат ОК та його особливості	6	2		4		Л, ДС
Тема 3. Класифікація історико-культурної спадщини. Науково-методичні основи.	5	2		3		Л, Т
Тема 4. Методика оцінювання історико-культурної спадщини	7		2	5		ДБ
Тема 5. Історичні витоки формування традицій збереження історико-культурної спадщини. Становлення і розвиток	7	2	2	3		Л, ДС

державної системи охорони історико-культурної спадщини						
Тема 6. Особливості державної політики в Україні щодо збереження історико-культурної спадщини. Український та світовий контекст.	5	2		3		Л, ДБ, Е
Тема 7. Характер і вплив історико-культурної спадщини на розвиток регіонів	5	2		3		Л,
Тема 8. Пам'ятки історико-культурної спадщини Волині	6		2	3	1	ДБ, Т
Тема 9. Історико-культурна спадщина в системі соціально-економічних викликів	7		2	4	1	ДБ
Тема 10. Нормативно-правова база збереження історико-культурної спадщини в Україні та світі	7	2		4	1	Л, ДС, Т
Тема 11. Програмно-цільовий підхід у вирішенні проблем охорони та використання історико-культурної спадщини	7	2		4	1	Л, ДС
Модульна контрольна робота						30
Разом зі змістовим модулем	67	16	8	39	4	
Змістовий модуль 2. Популяризація історико-культурної спадщини						
Тема 12. Популяризація пам'яток історії та культури	5	2		3		Л, ДС
Тема 13. Освітні та наукові установи в контексті збереження та популяризації спадщини	6	2		4		Л, ДБ
Тема 14. Роль і місце музейних установ у	5		2	3		ДС

збереженні та популяризації історико-культурної спадщини						
Тема 15. Горчинський народний історико-краєзнавчий музей імені Григорія Гуртового як приклад популяризації історико-культурної спадщини	3			3		Л, Е
Тема 16. Збереження та популяризації історико-культурної спадщини України під час воєнних дій. «Цифрова культура».	7	2		4	1	Л, Е
Тема 17. Діяльність громадських організацій щодо збереження та популяризації історико-культурної спадщини України	7	2		4	1	Л, ДБ
Тема 18. Українська діаспора та її роль у популяризації історико-культурної спадщини України	8	2	2	4		Л, ДБ
Теми 19. МАС–МЕДІА як засіб популяризації культурної спадщини в умовах становлення цифрового суспільства	6		2	3	1	Л, Т
Тема 20. Український державний інститут культурної спадщини – культурно-просвітницький центр	6		2	3	1	ДБ
Модульна контрольна робота						МКР 60 Т
Разом зі змістовим модулем	53	10	8	31	4	
Усього годин для денної форми навчання	120	26	16	70	8	Екзамен

Методи та форми контролю: Л – лекція, ДС – дискусія, ДБ – дебати, КР – контрольна робота, Е – есе, Т – тести.

7. Тематику консультацій

<i>№ з/п</i>	<i>Тема</i>	<i>Кількість год.</i>
1	Пам'ятки історико-культурної спадщини Волині	1
2	Історико-культурна спадщина в системі соціально-економічних викликів	1
3	Нормативно-правова база збереження історико-культурної спадщини в Україні та світі	1
4	Програмно-цільовий підхід у вирішенні проблем охорони та використання історико-культурної спадщини	1
5	Збереження та популяризації історико-культурної спадщини України під час воєнних дій. «Цифрова культура».	1
6	Діяльність громадських організацій щодо збереження та популяризації історико-культурної спадщини України	1
7	МАС–МЕДІА як засіб популяризації культурної спадщини в умовах становлення цифрового суспільства	1
8	Український державний інститут культурної спадщини – культурно-просвітницький центр	1
	Разом:	8

8. Завдання для самостійного опрацювання.

Видами самостійної роботи здобувачів освіти є підготовка до лекційних та семінарських занять, підготовка до проміжного контролю та виконання практичних завдань (включає опрацювання першоджерел, підготовки обраного виду роботи (написання реферату, есе, презентації, квести).

Тематика рефератів, есе, презентацій

- Волиняни – дослідники історії.
- Історико-культурна спадщина України: цифрові технології збереження та популяризація в умовах воєнних дій.
- Проведення археологічних досліджень під час реставрації Окольного замку у Луцьку.
- Житлові та господарські споруди Волині в експозиції музею історії сільського господарства Волині-скансену.
- Історична та культурна спадщина Олики.
- Жидичинський Свято-Миколаївський монастир – одна із найдревніших обителей України.

9. Методичні рекомендації до виконання завдань й до оформлення матеріалів:

Для виконання «Завдання для самостійного опрацювання» необхідно:

- повторити теоретичний матеріал, котрий опрацьовували здобувачі разом з викладачем на практичних заняттях з курсу;
- при виконанні завдань обов'язково дотримуватись засад доброчесності: подавати лише перевірений матеріал, правильні бібліографічні відомості, зазначати ресурси, котрі Ви використовуєте;
- практичні завдання слід оформляти у друкованій формі;
- не потрібно переписувати завдання, слід відразу давати на нього відповідь;
- необхідно висловлювати власну позицію щодо теми, обґрунтовувати її, підкріплювати положення відповідними фактами;
- завдання можна також виконувати у формі презентації, яка повинна містити 12 – 15 слайдів з інформацією щодо визначеного завдання, ілюстрованою відповідними світлинами, графіками, схемами тощо;
- бібліографічні покликання подавати в кінці всього тексту відповідно до Державного стандарту 2015 р.

10. Політика оцінювання

Увесь навчальний процес повинен відбуватися на засадах чесності, справедливості, відповідальності за результати своєї роботи, довіри до усіх учасників дидактичного процесу, об'єктивності оцінювання, толерантності, соціальної та гендерної рівності.

Студент/ка повинен/на систематично відвідувати практичні заняття з курсу, не запізнюватися, аби не переривати роботу викладача та своїх колег, не симулювати поганий стан здоров'я під час проведення контрольних робіт і заліку.

Усі усні завдання належить складати у призначений викладачем час. Письмові завдання слід подати на перевірку у визначений викладачем час, оформивши відповідно до вимог, що ставляться до такого виду робіт.

Обов'язково потрібно дотримуватися засад академічної доброчесності: під час виконання завдань не можна привласнювати собі результати інтелектуальної діяльності інших осіб, при оформленні результатів своєї праці потрібно подавати покликання на розвідки, котрими послуговувалися у ході підготовки матеріалів, зазначити ресурси, якими користувалися; не можна підтасовувати факти, ілюстративний матеріал, бібліографічні відомості, не допускається користування шпаргалками під час виконання самостійних, робіт.

Жодні форми порушення академічної доброчесності (недбайливе цитування, присвоєння чужих ідей чи робіт, плагіат, псевдоавторство, неповажне ставлення до учасників освітнього процесу тощо) недопустимі. У разі таких дій – адекватна реакція відповідно до Кодексу академічної доброчесності.

Процес вивчення освітнього компонента здійснюється за умов дотримання здобувачами освіти та викладачем Кодексу академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки від 30.10.2020 р. URL: <http://ra.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/03/Kodeks-akademichnoyi-dobrochesnosti.pdf>.

Якщо студент не має заборгованості з тем, винесених на оцінювання, та отримав протягом семестру не менше 60 балів, то одержує відповідний підсумковий бал – задовільно (60–74), добре (75–89), відмінно (90–100). У випадку, коли студент отримав менше як 60 балів або хоче покращити результат, то складає залік згідно з розкладом, затвердженим навчальним відділом Волинського національного університету імені Лесі Українки. Якщо студент не склав залік з першого разу, то має можливість перескласти його. Під час вивчення курсу передбачена можливість визнання отриманої здобувачем вищої освіти неформальної освіти як оцінку з окремих тем згідно з Положенням про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Волинському національному університеті імені Лесі Українки від 29.06.2022 р. URL: <http://surl.li/daloo>

11. Методи та засоби діагностики успішності навчання

Оцінювання відповідей студентів на семінарських заняттях у формі підготовки доповідей за темою заняття, доповнень до відповідей, участі в обговоренні, дискусії, дебатах; у формі написання поточних письмових робіт (контрольних і тестів) та завдань для самостійного опрацювання за змістовими модулями.

Оцінювання та критерії оцінювання студентів на семінарських заняттях за 8-бальною шкалою:

1-3 бали – незадовільна відповідь;

4-6 – неповна відповідь на поставлене питання, недостатнє володіння матеріалом;

7-8 балів – повна відповідь, яка містить узагальнення, свідчить про глибоке розуміння обговорюваних питань з теми;

За активну участь в роботі на семінарських заняттях та виконання завдань для самостійного опрацювання студент/ка отримує чотири бали (по два бали за кожний змістовий модуль).

Шкала оцінювання знань здобувачів освіти з освітніх компонентів, де формою контролю є іспит

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка	Оцінка за шкалою ECTS	
		оцінка	пояснення
90–100	Відмінно	A	відмінне виконання
82–89	Дуже добре	B	вище середнього рівня
75–81	Добре	C	загалом хороша робота
67–74	Задовільно	D	непогано
1–59	Незадовільно	FX–F	погано, необхідне пересклатання

12. Підсумковий контроль

Формою підсумкового семестрового контролю є **іспит**. Контроль здійснюється за підсумками поточного та модульного контрольного оцінювання.

Підсумковий контроль з дисципліни відбувається у вигляді усного екзамену, під час якого здобувач може отримати до 60 балів залежно від повноти та обґрунтованості відповідей. У ході складання іспиту здобувач має дати відповідь на три запитання.

13. Питання для підсумкового контролю:

1. Об'єкти історико-культурної спадщини України, їх категорії.
2. Класифікація історико-культурної спадщини.
3. Методика оцінювання історико-культурної спадщини.
4. Історичні витоки формування традицій збереження історико-культурної спадщини.
5. Становлення і розвиток державної системи охорони історико-культурної спадщини.

6. Особливості державної політики в Україні щодо збереження історико-культурної спадщини.
7. Україна в культурній спадщині Європи та світу. Об'єкти та території світового значення в Україні, занесені до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.
8. Проблеми збереження пам'яток України в умовах окупації Криму та російсько-української війни.
9. Нематеріальна культурна спадщина. Національний перелік об'єктів нематеріальної культурної спадщини України.
10. Міжнародний досвід охорони та збереження культурної спадщини.
11. Законодавчі, нормативно-правові та інституціональні основи захисту культурної спадщини в Україні.
12. Збереження культурної спадщини в музеях. Особливості діяльності музеїв в галузі збереження культурної спадщини в умовах російсько-української війни.
13. Історико -культурні заповідники та їх діяльність у сфері збереження культурної спадщини в умовах російсько -української війни.
14. Збереження культурної спадщини в архівах. Нові технології та інноваційні підходи до діяльності архівів у галузі збереження культурної спадщини.
15. Збереження культурної спадщини у бібліотеках.
16. Культурна політика держави в галузі збереження культурної спадщини. Український культурний фонд. Ключові напрями програм грантової підтримки.
17. Культурна дипломатія. Український інститут.
18. Діяльність громадських організацій, волонтерів і меценатів у справі збереження культурної спадщини.
19. Культурна спадщина і розвиток туризму.
20. Науково-просвітницька діяльність та роль ВНУ імені Лесі Українки у популяризації археологічних досліджень.
21. Народні музеї Західного регіону та їх діяльність у збереженні та популяризації історико-культурної спадщини України.
22. Волинська обласна організація УТОПК.
23. Програми відродження історичних міст та розвиток відповідних наукових досліджень.
24. Внесок історико-культурної спадщини в розвиток сучасного суспільства.
25. Культурна спадщина як чинник та ресурсна база розвитку туризму.
26. Культурний туризм – форма пізнання культурної спадщини.
27. Види туризму, засновані на переважному використанні історико-культурної спадщини.
28. Визначення показників, які характеризують використання історико-культурного потенціалу регіону.
29. Сучасний стан та основні проблеми збереження і використання історико-культурної спадщини України.
30. Стан Державної системи охорони пам'яток історико-культурної спадщини в Україні.
31. Оцінювання історико-культурного потенціалу регіонів.
32. Структура об'єктів культурної спадщини України національного значення.
33. Аналіз об'єктів історико-культурної спадщини України за регіонами.
34. Архітектурна спадщина України.
35. Пам'ятки монументального мистецтва.
36. Пам'ятки археології.
37. Історичні населені місця.
38. Народні ремесла й промисли.

39. Релігійні центри.
40. Етнографічні об'єкти в Україні.
41. Пам'ятки садово-паркового мистецтва та дендрологічні парки.
42. Позиціонування регіонів України в рейтингах за величиною історико-культурного потенціалу (ІКП) та його реалізацією. Волинська область.
43. Програмно-цільовий підхід у вирішенні проблем охорони та використання історико-культурної спадщини. Державні цільові програми.
44. Місце України в природній і культурній спадщині світу та Європи.
45. Культурна спадщина української діаспори.
46. Пам'ятки науки й техніки національного значення.
47. Пам'ятні місця життя та діяльності видатних людей.
48. Пам'ятки традиційної культури.
49. Історико-культурна спадщина України: цифрові технології збереження та популяризація в умовах воєнних дій.
50. Проблеми політики збереження та промоції об'єктів ІКС.
51. Проблеми реституції культурних цінностей у світі і в сучасній Україні.

14. Рекомендована література та інтернет-ресурси

Література

1. Базелюк В. Видовий та безпосередній об'єкти знищення, руйнування або пошкодження пам'яток – об'єктів культурної спадщини та самовільного проведення пошукових робіт на археологічній пам'ятці // Вісник прокуратури. 2010. № 9. С. 71–77.
2. Головка А. А. Збереження та промоція історико-культурної спадщини як чинник згуртованості та розвитку територіальних громад URL : <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-08/kulturna-spadshchyna.pdf>
3. Засади діяльності пам'яткоохоронних організацій // Пам'яткознавство: правова охорона культурних надбань : зб. док. / редкол.: Ю. П. Богуцький, М. І. Яковлев, М. М. Яковина та ін. ; Ін-т культурології Акад. мистецтв України. Київ, 2009. С. 362–408.
4. Культурна спадщина України. Правові засади збереження, відтворення та охорони культурно-історичного середовища : зб. офіц. док. / упоряд. В. І. Фрич . Генеральна прокуратура України. Київ : Істина, 2002. 336 с.
5. Курило Т. Становлення та розвиток законодавства про охорону культурної спадщини України в сучасний період // Право України. 2001. № 3. С. 108–110.
6. Мазур Т.В. Охорона культурної спадщини в Україні: історико й теоретико-правове дослідження : дис. ...доктора юр. Наук : 12. 00. 01 Національна академія внутрішніх справ МВС України . Київ, 2021. 423 с.
7. Міщенко М. Пам'ятки – об'єкти культурної спадщини як предмет злочину, передбаченого ч. 1 ст. 298 КК України // Право України. 2010. № 7. С. 204–209.
8. Національне законодавство з охорони культурної спадщини // Пам'яткознавство: правова охорона культурних надбань : зб. док. / редкол.: Ю. П. Богуцький, М. І. Яковлев, М. М. Яковина та ін. ; Ін-т культурології Акад. мистецтв України. Київ, 2009. С. 26–218.
9. Об'єкти світової спадщини ЮНЕСКО в Україні : Пам'ятка. Київ, 2014.
10. Понедельник Л. А. Мисливські угіддя Радзивіллів, як туристичний об'єкт дистинація в історико-культурній спадщині Олики. Наук. зб.: матеріали Міжнар. наук. конф., Луцьк – Олика, 29–30 жовтня 2021. Луцьк, ПП «Волинська друкарня», 2022. С. 42–47.
11. Понедельник Л. А. Промоція культурної спадщини як один із чинників розвитку територіальних громад. Третій рівень освіти в Україні: становлення та тенденції : матеріали VII Міжнар. Наук.-практ. Конф., 17 – 19 листопада 2023 р., с. Світязь Волинської області.

- Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. 260 с. С. 208–211.
12. Про охорону культурної спадщина : Закон України від 08.06.2000 р. // Відомості Верховної Ради України. 2000. № 39. С. 333.
 13. Присяжнюк О. М. Охорона культурної спадщини : навч. посібник. Ч. 1. / Державний заклад «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2019. 226 с.
 14. Титова О.М. Деякі проблемні питання обліку пам'яток культурної спадщини в Україні. Праці Центру пам'яткознавства. 2018. Вип. 33. С. 276–281.
 15. Усенко О. Формування системи спеціального законодавства у сфері охорони культурної спадщини // Вісник прокуратури. 2009. № 4. С. 78–84.
 16. Харковенко Р. В. Пам'ятки культурної спадщини в умовах ведення бойових дій на тимчасово окупованих територіях : міжнародний досвід й Україна. Праці Центру пам'яткознавства. 2018. Вип. 33. С. 36–49.

Інформаційні ресурси

Верховна Рада України <http://www.rada.gov.ua>

Кабінет Міністрів України <http://www.kmu.gov.ua>

Офіційний сайт Міністерства культури та стратегічних комунікацій <https://mcip.gov.ua/>

Український фонд культури <https://ucf.in.ua/>

Український держаний інститут культурної спадщини (УДІКС)
<https://www.spadshina.org.ua/>

Українська громада в країнах світу . Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України <https://mfa.gov.ua/dvostoronnye-spivrobotnictvo/zakordonni-ukrayinci/ukrayinska-gromada-v-krayinah-svitu>